

Branko Šuštar*

Prve iskrice zamisli o muzejskih učnih urah, dileme in Slomškova nedeljska šola *The first sparks of the idea of museum lessons, dilemma and Anton Slomšek's Sunday school*

Izvleček

Prispevek predstavlja prve zamisli o muzejski učni uri leta 1995 z dvema tujima zgledoma in poznejšem zglednim sodelovanjem Mestnega muzeja in Slovenskega šolskega muzeja 1997 ob razstavi o županu Ivanu Hribarju. Inovativne historične predstavitve pouka so od leta 1999 v Slovenskem šolskem muzeju postopoma predstavile tri glavna časovna obdobja razvoja slovenskega šolstva. Tudi razstave so se lotevale teh obdobj, med drugimi tudi delovanja škofa in pedagoga Antona Martina Slomška 1800–1862 (*Pedagoški pogledi na A. M. Slomška*, 1999). On je sicer veljal v času po 1945 za bolj zamolčevanega, a ne v muzeju izobraževanja. V prispevku sledimo razvoju muzejskih učnih ur s predstavitvijo primerov poučevanja v slovenski šoli v treh državah: v obdobju pred prvo svetovno vojno, v času 1918–1941 in po letu 1945. V vrsti historičnih učnih ur od leta 2006 ni več učne ure iz 1953, več pa je pestre ponudbe iz vseh drugih starejših obdobj pred letom 1941. Med njimi je tudi Ponavljalna nedeljska šola iz 1865, ki od 2009 na osnovi popularnega Slomškovega učbenika Blaže in Nežica v nedeljski šoli predstavlja pouk pred modernizacijo osnovnega šolstva po letu 1870. Prispevek se tudi sprašuje, koliko lahko podobi Blažeta in Nežice predstavljata slovenske učence in šolo v 19. stoletju.

Abstract

The article presents the beginnings of the idea of museum lessons in 1995, with two examples from abroad and the later model cooperation between the City Museum and the Slovenian School Museum in 1997 with the exhibition about the mayor Ivan Hribar. From late 1998, innovative historical presentations of lessons at the Slovenian School Museum gradually presented three main time periods in the development of Slovenian schooling. The exhibitions also dealt with these periods, including the activities of the bishop and pedagogue Anton Martin Slomšek (1800–1862) (the exhibition *Pedagogical Views on A. M. Slomšek*, 1999). After 1945, Slomšek was generally not talked about, but this was not the case at the museum of education. The article follows the development of museum lessons that presented examples of teaching in Slovenian schools in three different countries – during the period prior to World War One, the period between 1918–1941 and after 1945. From 2006, the series of historical lessons no longer includes the museum lesson from the Yugoslav socialist period, but there is a lively selection from all the periods prior to 1941. Among them is the lesson Sunday Repetition School from 1865, which since 2009, on the basis of popular Slomšek's schoolbook *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, presents a lesson prior to the modernisation of primary schooling after 1870. The article also poses the question of how well the images of Blaže and Nežica illustrate Slovenian pupils and school in the 19th century.

* Branko Šuštar, dr. zgodovinskih znanosti, muzejski svetnik, SŠM, Ljubljana.

Ključne besede: muzejske učne ure, šolstvo, politika, nedeljska šola, Slomšek

Key words: museum lessons, schooling, politics, Sunday school, Slomšek

Zamisel in tuje spodbude

Muzejske učne ure so čim bolj avtentično srečanje s preteklostjo kot doživetjem z doživljanjem minulega časa ob kritičnem odnosu do njega. Ob pogledu na zgodovinsko ozadje Slomškove nedeljske učne ure kot dela aktivnih pedagoških dejavnosti v muzeju se prispevek najprej na kratko ozre na začetke ideje zgodovinskih učnih ur sredi 90. let 20. stoletja, njeni realizaciji za tedaj tri široka obdobja s še živečimi sodobniki in 2005 postavljeni, a iz programa že leto zatem umaknjeni učni uri iz leta 1953.

Ni skrivnost, da se je zamisel muzejski učnih ur, ki potekajo v Slovenskem šolskem muzeju od konca leta 1998, začejala pravzaprav v poznem poletju 1995 s srečanjem kustosov dveh muzejev v Ljubljani in njuni navdušeni izmenjavi vtisov z obiskov muzejev v tujini. Pripoved Irene Žmuc o stari angleški učni uri v pestri predstavitvi življenja konec 19. stoletja v Wigan Pier Experience, kjer je pomol transportnega kanala (Leeds and Liverpool Canal) del vplivnega območja Manchestra,¹ se je na Kongresnem trgu na poti v službo izmenjevala z mojo predstavitvijo nemške historične učne ure pred Šolskim muzejem v Göldenizu na Mecklenburškem.² Tam se je poleti 1995 z atraktivnim poukom v starih šolskih klopih pričel 6. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsko-zgodovinskih zbirk ter nadaljeval v Rostocku.³ Učno uro okoli leta 1900 in pouk lepopisa imajo v muzeju v Göldenizu še sedaj v ponudbi.⁴ Ko se sam prepričaš o možnostih žive muzejske predstavitve zgodovine in kolegica na drugem koncu Evrope doživi ustni ukor učiteljice za nečimrnost zaradi nalakiranih nohtov, je dovolj za prepričanje, da se kaj takega da uresničiti tudi pri nas. Podobna predstavitev zgodovine šolstva s prikazom pouka in obiska šolskega nadzornika, ki so jo kolegi iz južno-nemškega Schulmuseum Friedrichshafen⁵ ob Bodenskem jezeru pripravili

1 Wigan Pier, <https://canalrivertrust.org.uk/places-to-visit/wigan-pier>, Museum of Wigan Life, <https://www.wigan.gov.uk/Resident/Museums-archives/Museum-of-Wigan-Life/Schools.aspx> (pridobljeno: 20. 11. 2020).

Za izmenjavo e-pošte in obujanje spominov konec 2020 se zahvaljujem kolegici dr. Ireni Žmuc.

2 Landschulmuseum Göldeniz, <http://landschulmuseum.de/> (pridobljeno: 20. 11. 2020).

3 Ciperle, 6. mednarodni simpozij šolskih muzejev; Šuštar, Trije muzejski spomini na poletje 1995.

4 Landschulmuseum Göldeniz: Schulstunde um 1900, Schönschreiben, http://landschulmuseum.de/?page_id=90 (pridobljeno: 20. 11. 2020).

5 Schulmuseum Friedrichshafen, <https://schulmuseum.friedrichshafen.de/ueber-uns/> (pridobljeno: 20. 11. 2020).

poleti 1999 ob 8. mednarodnem simpoziju šolskih muzejev in zbirk, je bila še potrditiv, da smo na pravi poti pri muzejski šolski uri v učilnici (pra)babice.

A do uvedbe novosti – učne ure nekoč – je bilo potrebnih še nekaj pomembnih korakov. Ideja se je realizirala ob razstavi Mestnega muzeja Ljubljana (*Homo sum... 1997*) v času direktorice Taje Vovk Čepič, ko je kolegica Irena Žmuc, zavzeta avtorice razstave, prišla sredi leta 1998 v naš muzej s predlogom za sodelovanje pri njihovem spremljevalnem programu: s predstavitvijo šole iz Hribarjevega časa. S temo je muzej sodeloval že v njihovem razstavnem katalogu⁶ in pripravljenost, ki je pripeljala do Cesarske pesmi kot teme učne ure, je bila obojestranska. Pri tem sta bila pomembna tako prispevek bibliotekarke muzeja Tatjane Hojan z izbranim gradivom za zgled pouka iz pedagoškega tiska in učbenikov kot tudi sodelavke Mestnega muzeja Taje Gubenšek, ki je kot stroga gospodična učiteljica posredovala šolsko vzdušje iz cesarskih časov okoli 1898, ko je v Ljubljani županoval Ivan Hribar.⁷ Uspešna učna ura, ki je obravnavala osrednjo ideološko temo iz obdobja Avstro-Ogrske (cesarsko himno), je po koncu razstave Mestnega muzeja leta 1999 zaživela v Slovenskem šolskem muzeju. Prav za ta namen smo nekdanjo, v glavnem prazno sobo za sestanke s šolsko opremo in učili ne prav zlahka preoblikovali v majhno, a še danes obiskano učilnico moje (pra)babice.

Učne ure za tri obdobja slovenske šole

Muzej je v kontekstu predstavitev šolstva, ki so se ga tedaj še spominjale živeče generacije – to je poskušala z vizualnimi poudarki obravnavati leta 1997 tudi razstava *Spomini na šolo*⁸ –, s historičnimi učnimi urami postopoma predstavil glavna časovna obdobja razvoja slovenskega šolstva v treh državah: v habsburški Avstro-Ogrski do 1918, jugoslovanski kraljevini med obema vojnoma in drugi Jugoslaviji po drugi svetovni vojni. Podobno je tudi razstavna dejavnost obsegala vsa obdobja, ki so še manjkala na stalni razstavi za dobo po 1848. Tudi delovanja škofa in pedagoga Antona Martina Slomška 1800–1862 (*Pedagoški pogledi na A. M. Slomška 1999*),⁹ ki je sicer veljal za bolj zamolčevanega, a ne v Slovenskem šolskem muzeju. Tu je bil Slomšek kar markantno uvrščen v stalno razstavo do 1848,¹⁰ ravnateljica Slavica Pavlič je pridobila Slomškovo poprsje, ki ga je izdelal kipar Marjan Drev, tudi avtor kipa pred mariborsko stolnico. Trubar je nato s Prešernom (obe poprsji sta delo našega odličnega akad. kiparja Mirsada Begića) dolga leta simbolično in vsebinsko povedno krasil vhodno avlo. Izbrana postavitev

6 "Homo sum ---": Ivan Hribar in njegova Ljubljana. Zbornik ob razstavi Mestnega muzeja Ljubljana, ur. Taja Čepič, Janja Rebolj, Ljubljana: Mestni muzej, 1997 – o šolstvu str. 43–66.

7 Gubenšek, Taja: Kako sem postala »Gospodična učiteljica«, *Šolska kronika* 10 (34), št. 2 (2001), str. 353–356.

8 *Spomini na šolo: šolski dnevi in kar me spominja nanje*, 1997.

9 *Pedagoški pogledi na Antona Martina Slomška*, 1999.

10 Ciperle, Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja I.*

je nazorno govorila o pluralizmu treh idejnih usmeritev, v katerih se je razvijalo slovensko šolstvo: protestant Trubar, katoliški škof Slomšek in svobodomislec Prešeren. Ena od Slomškovih misli je bila v šolski rabi res kdaj malo izpuščena (cenzurirana?), saj je bil poudarjen zlasti drugi del: Materin jezik je ključ do ljudske omike in se začetni del »sveta vera bodi ti luč« ni poudarjal. A v našem muzeju izobraževanja je Slomškovo delovanje doživelo razstavno predstavitev s katalogom s šestnajstimi prispevki že jeseni 1999 – v času papeževega obiska in razglasitve Slomška za blaženega – čeprav to ni bilo ravno med poudarki tedaj odločujoče politike.¹¹ Muzej je na splošno imel s strani ustanovitelja ustvarjalno svobodo tudi glede do tedaj bolj spregledanih tem.

Pri učnih urah je nato muzej nadaljeval predstavljanje šolstva po letu 1918 v času kraljevine – prve Jugoslavije s prav tako odmevno temo o lepopisu, nato še s temo o domači mački ter 2005 dobil historično uro še za čas jugoslovanske države po letu 1945 (Mi, pionirji). Učna ura je bila postavljena v leto 1953 in predstavljena čim bolj avtentično, zvesto po tedanjih virih (učbeniki, pedagoški tisk), filmski predstavitvi iz tistega časa in z izbiro čim manj političnih vsebin. Historična učna ura je bila pripravljena v pričakovanju, da je pol stoletja po dogodkih že možno predstaviti šolstvo tako, da bo osvobojeno ideološke tendencioznosti. Učni list, ki je spremljal učno uro iz leta 1953, je učitelje opozarjal na dileme in na potrebno obravnavo šolske teme pri pouku še v širšem kontekstu. Tudi otroške/pionirske pesmi tega časa, kot na primer tista Lepo je v naši domovini biti mlad, so dajale izhodišče za kritičen pogovor.¹² Je bilo res lepo? Za vse? Učna ura od maja 2006 naprej ni več uvrščena v program ponudbe muzeja in V učilnici moje (pra)babice v muzeju tako ni več soočenja s šolskim poukom po letu 1945. Dejstvo je, da je šolstvo dejansko res politicum (po izjavi avstrijske vladarice Marije Terezije) in da lahko politične opredelitve še v sodobnosti vplivajo tudi na muzejske predstavitve.^{13 14}

Na Slovenskem se lahko srečamo z ambientalno predstavitvijo šolstva po letu 1945 npr. v Pokrajinskem muzeju v Kopru, kjer šolski razred poudarja pomen obnove slovenskega šolstva, ukinjenega pod fašizmom,¹⁵ in v Slovenski Bistrici (v gradu je tudi stara učilnica s pohištvo in predmeti šolskega razreda iz sredine 20. stoletja, kjer imajo tudi različne delavnice).¹⁶ V Beli krajini pa vabijo vse, ki želijo podoživeti čas okoli 1950, v šolske klopi na OŠ Brihtna glava, ki ponuja

11 Šuštar, Ob pogledih na Slomškovo pedagoško dejavnost, str. 7–12.

12 *Učni list Učna ura naših babic in dedkov – iz leta 1953: »Mi, pionirji!«.*

13 Zanimivo: tudi predstavitev podobne historične učne ure problematičnih obdobji nacistične Nemčije in vzhodnonemške DDR v Šolskem muzeju v Leipzigu ni minila brez nestrpnih političnih komentarjev.

14 Šuštar, Od ideološkega šolstva do presejanja enoumja muzejskih razstav.

15 Pokrajinski muzej Koper, https://www.burger.si/MuzejiInGalerije/PokrajinskiMuzejKoper/OddelekNovejseZgodovine/KM_NovejsaZgodovina_b7.html, (pridobljeno: 20. 11. 2020).

16 Zavod za kulturo Slovenska Bistrica, http://www.zavod-ksb.si/?page_id=499 (pridobljeno: 19. 11. 2020).

doživljanje šolstva jugoslovanskega socializma prav z duhovito historično učno uro,¹⁷ nastalo na pobudo šolnika in humorista Tonija Gašperiča. Muzealske dobre postavitve in kritične muzejske obravnave, ki obravnavajo teme onkraj vseh ideologij, so primer angažirane vzgoje za demokracijo, za strpnost in medsebojno razumevanje.

Zanimivo pa je, da ima zgodovina cenzure na Slovenskem kar bogato tradicijo, a žal (še) ni le relikv preteklosti. Kot ugotavlja dr. Aleš Gabrič v študiji o cenzurnem modelu v gledališču, smo doživljali Slovenci posege cenzure sredi 20. stoletja enkrat s te, drugič z one ideološke oziroma politične strani, a noben režim »ni dvomil, da je stroga cenzura nujno potrebna za strogo skladno sozvočje družbe in predvsem za obrambo oblasti, ki je v njihovih rokah«.¹⁸

Ob ponavljalni nedeljski šoli

V nedeljo v šolo? Na vprašanje odgovarja leta 2005 v prvem zvezku Slovenske kronike 19. stoletja 1800–1860 (urednik Janez Cvirn) pod datumom 27. septembra 1816 prispevek o nedeljski šoli enega od več kot tridesetih avtorjev zvezka.¹⁹ Pregledni prispevek temelji posebej na raziskavah dr. Schmidta, na kar opozarjamo ob tej temi.

Že ob pripravah na sprejem drugega državnega osnovnošolskega zakona (Politične šolske ustave) je leta 1804 dunajska dvorna pisarna priporočala duhovniku in učiteljem brezplačen in prostovoljen nedeljski pouk mladine, ki je z dvanajstim letom že izpolnila šestletno šolsko obveznost. Te ponavljalne in nadaljevalne šole, navadno s poukom ob nedeljah pred popoldansko pobožnostjo, so utirale poti poznejši šolski obveznosti tudi po 12. letu. Dotlej le priporočene nedeljske šole so z odlokom študijske dvorne komisije z dne 27. septembra 1816 postale obvezne za vso v šolo vpisano mladino od 12. do dopolnjenega 15. leta starosti in so precej prispevale k razširitvi elementarne izobrazbe (v slovenskem jeziku) na Slovenskem. V mariborskem okrožju je že pred sredo 19. stoletja večina osnovnošolcev po zaključenih šestih letih redne obiskovala še tri leta ponavljalne šole. Na območju lavantinske škofije in na Kranjskem je obisk nedeljskih šol naraščal počasneje, najslabše pa so se nedeljske šole prijele na Koroškem. Ponavljalni pouk je bil dvojezičen, a se je ravnal po jezikovnem znanju učencev: kjer je bilo redno šolstvo bolj razvito, je bilo več nemščine, tam, kjer so ponavljalne šole obiskovali začetniki, pa je bil pouk pretežno slovenski.²⁰

Med učenci nedeljskih šol je bilo gotovo tudi nekaj že bolj odrasle mladine, nemara tudi kaj odraslih, a je pri tem pred letom 1869 le v manjši meri šlo za izobraževanje odraslih. Vsekakor je označba »nedeljske ponavljalne šole – prve

17 OŠ Brihtna glava, Radovica, <https://brihtna-glava.si/> (pridobljeno: 19. 11. 2020).

18 Gabrič, Cenzura gledališkega repertoarja, str. 171.

19 Šuštar, V nedeljo v šolo, str. 124–125.

20 Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike, 3, str. 296–297; Šuštar, V nedeljo v šolo, str. 124–125.

inštitucije za izobraževanje odraslih na Slovenskem«²¹ preveč ambiciozna, čeprav so se tudi v nedeljskih šolah izobraževali šolarji, ki so prerasli šolsko obveznost. A to pomeni: starejši od 12 let. Več takšnih je bilo npr. med vajenci, ki so obiskovali nedeljske ponavljalne šole, kot nam kaže v letu 1847 primer iz Ljubljane s šestimi in sedmimi učenci v 19. in 20. letu starosti.²² Se je pa tradicija nedeljskih šol neka-ko nadaljevala tudi kasneje, že v okviru tretjega osnovnošolskega zakona po 1869. Tedaj pa so se razvile ponavljalne šole za odraslo kmečko mladino, ki je končala šolsko obveznost. Takšne šole so delovale (tudi) ob nedeljah, kot je 1875 primer takšne šole v Črnomlju.²³ A pri pregledu nedeljskih šol ostajamo kar pri drugem državnem osnovnošolskem zakonu, ki je veljal do 1869.

Čeprav so Bleiweisove Novice septembra 1849 zatrjevale, da »vsakdanje in nedeljske šole niso koristne samo malim in odrašenim otrokam, ki v šolo hodijo, ampak tudi vsim tistim, ki z otroci žive in od njih marsikej koristniga zvedo, kar ti iz šole prineso in jim povedo«, ni bilo nikoli dovolj spodbud o pomenu šol in njihovi veljavi.²⁴ Še sredi 19. stoletja je bilo treba prepričevati starše o koristnosti šol in jih spodbujati, da pošiljajo otroke k pouku, kot je v nastopnem pastirskem pismu 1846 zavzeto deloval tudi v korist izobraževanja škof Slomšek.²⁵

Zaradi splošno prevladujoče miselnosti, češ da so na kmetih »delavniki za delo, nedele in prazniki pa za nauk«, so – spričo slabega obiska nemških trivialk in nastajanja nedeljskih šol v krajih brez rednih šol – ponavljalne šole marsikje postale tudi začetne slovenske osnovne šole. Učni jezik je bil slovenski ne le na Kranjskem in Primorskem, temveč tudi v slovenskem delu Koroške in Štajerske. Zato so za nedeljske šole potrebovali predvsem slovenske učbenike, ki pa so jih v največji meri pripravljali duhovniki, saj so take šole najbolj poznali iz svojih izkušenj. Med pisci učbenikov gre posebej omeniti Franca Metelka, Valentina Vodnika, Petra Danjka in Antona Martina Slomška, ki je leta 1854 pripravil *Ponovilo potrebnih nauk za nedeljske šole na kmetih* in se proslavil s prvcato kmečko enciklopedijo *Blaže ino Nežica v nedeljski šoli* (prva izdaja v Celju še kot "Blashe ino Neshiza v nedeljski sholi"). Za šolsko rabo je bilo na voljo tudi *Berilo o svetkih in nedeljah za dorašeno mladino* (Trst 1850), a razširjenost in uporaba šolskih knjig je bila različna.²⁶

»Kaj niste v nedeljski šoli gosp. Slomšek-a brali ...« Tako so se pri Bleiweisovih Novicah maja 1844 v prispevku o mleku naslonili na Slomškov učbenik

21 T. Čeč, H. Čosić, Nedeljske ponavljalne šole – prve inštitucije za izobraževanje odraslih na Slovenskem, *Šolska kronika 2020*, št. 1–2, str. 7–15.

22 Čeč, Čosić, Nedeljske ponavljalne šole, str. 15, navajata: Serše 1994, str. 47.

23 Čeč, Čosić, Nedeljske ponavljalne šole, str. 15, navajata: Hojan, *Izobraževanje odraslih 1774–1918*, 1994, str. 105.

24 Kako bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti? *Kmetijske in rokodelske novice*, 7, št. 36, 5. 9. 1849, str. 158–159.

25 Anton Martin Slomšek, po milosti Božji, *Kmetijske in rokodelske novice*, 4, št. 32, 12. 8. 1846, priloga.

26 Schmidt, V., *Zgodovina šolstva in pedagogike*, 3, str. 296.

Pa zapojmo "Ljuba vigred se rodi" (SŠM, fototeka, foto: Marjan Javoršek).

v argumentaciji zoper predsodke o čarovništvu.²⁷ Ob napovedi druge izdaje Slomškovega Blažeta in Nežice 1847 so že pisali o sloveči knjigi in ob izidu 1848 kar o »slavni knjigi« za vse potrebe in v Novicah dostavili – »ni boljnih bukev za slovenske šole, kakor so te.«²⁸ Sredi 19. stoletja je slovenski tisk omenjal nedeljske šole kot dobre posrednice znanja.²⁹ V Šentjanžu na Dolenjskem so 1842 dobili novo šolo s slovenskim poukom, ki so jo obiskovale tudi deklice, čeprav so nekateri težko razumeli »de je deklicam tudi šolskiga nauka potreba«. Otroci so k pouku hodili lepše oblečeni, kar je šolo naredilo bolj praznično, otroke pa spodbujalo k pazljivosti. In imeli so tudi nedeljsko šolo. Po nekaj letih pouka so ugotavljali: »Nedeljska šola je za vsako faro práv koristna. Va-njo pridejo otroci, ki ob délovnih zavoljo téga ne morejo v šolo hoditi, kér imajo predeleč in tisti že nekoliko odrašeni, ktéri po kaki nerodnosti niso v pravim času ob délavnikih v šolo hodili.«³⁰

Posebej so septembra 1846 poročale Novice o poteku in napredku nedeljskega šolstva na Kranjskem. »Dokler pa vsakdanje šole samo otroke v šolski okolici

27 *Kmetijske in rokodelske novice*, 2, št. 20, 15. 5. 1844, str. 78, Od navadnih napak pri mleku.

28 *Kmetijske in rokodelske novice*, 6, št. 51, 20. 12. 1848, str. 219, Nove slovenske bukve.

29 *Kmetijske in rokodelske novice*, 4, št. 5, 4. februar 1846, str. 19, Nektere prigodbe iz življenja dveh umnih kmetovalcov, Janeza in Mete. II. Ženina pred fajmoštrom.

30 *Kmetijske in rokodelske novice*, 4, št. 17, 29. 4. 1846, str. 68, L. Sevcán, Nova cerkev in nova šola v Šentjanžu.

pol ure hodá obsegajo, se šolski nauk premalo pozná; potreba je želje za šolo po celi fari oživeti. Pridni in modri duhovski pastirji so torej po Štajarskim in Koroškim nedeljske šole obuditi, naj bi se odrašena mladina, ki dobroto šole sama spozná, pa v delavnikih, v šolo ne utegne, ali pa tako daleč vsakdan ne more, brati, nekoliko rajtati, pa tudi za silo pisati izučila. In to delo po pretečenih dvajsetih letih pràv lepo zdalo.« Pouk je potekal po nedeljskem bogoslužju v župnišču ali prostorni hiši so mladenke in mladeniče posedli ločeno in jim priskrbeli »mali Abecednik, ali pa Navod v branje za mladost nedeljskih šol« in vsako nedeljo predelali dve strani. Od vseh svetih do velike noči je večina že po malem brala, kar je dalo drugim veselje in »so bile hitro šole pretesne«. Drugo leto šolanja so se tisti, ki so že gladko brali, pričeli vaditi v pisanju. »Podajo jim črne tablice, pa krajdo v roke, de pismenke na veliki tabli po redi napisane obdelujejo, številke pisati in izrekati se učijo. Kader se rôka že pisanja nekoliko privadi, se jim tudi peró in popir podá, posebno mladenčam, de se jim per gosposki podkriževati bi ne bilo potrèba.« Kjer je bilo v župniji več duhovnikov, so poučevali prvošolce pred popoldanskim krščanskim naukom, drugošolce pa po njem; v Šentjerneju je imel župnik Martin Rak nedeljski pouk celo v treh skupinah. Sklep zapisa je bil spodbuden: »Velik je trud, pa tudi truda lep cvet in žlahten sad.«³¹ Prav lepo je bilo brati 1847 tudi o uspehu nedeljske šole na Gorenjskem, saj je bilo tam »pisanje neke nedeljske šolarce« takšno, da bi prekosila marsikoga v pisarni.³²

Slovenske začetne nedeljske šole so bile za državo cenejše od dvojezičnih trivialk, saj so zanje večinoma brezplačno poskrbeli duhovniki, ki so v krajih brez rednih šol našli tudi prostor za pouk kar v cerkvenih stavbah (župniščih, kaplanijah, mežnarijah). Poučevali so verouk, branje, računanje in nato še pisanje, a zavzetost duhovščine za splošno šolsko delo se je vsaj v ljubljanski škofiji 1864 – malo pred sprejetjem novega šolskega zakona – omejevala predvsem na pouk verouka.³³ Tudi po mnenju Dunaja so bile slovenske nedeljske začetne šole sprva »zelo blagodejne« in naj bi popolnoma zadoščale »za verske in moralne potrebe nižjih ljudskih slojev«. Seveda pa tedanja nedeljska šola z začetnim poukom praktično ni omogočala nadaljnjega šolanja učencev na glavnih šolah in gimnazijah, ki so imele nemški učni jezik.³⁴

Novice so marca 1845 objavile nagovor Petra Musija, štajerskega učitelja iz Šoštanja nedeljskim učencem, ki jih je vnemal za učenje obrti.³⁵ Nedeljske šole so na podeželju služile tudi za nadaljnje izobraževanje obrtnih in trgovskih vajencev, saj drugih šol ni bilo. Mojstre je tudi obrtni zakon zavezoval, da bi njihovi

31 *Kmetijske in rokodelske novice*, 4, št. 35, 2. 9. 1846, str. 38–39, Bratje sv. Cirila in Metoda v naših šolah.

32 *Kmetijske in rokodelske novice* 5, št. 44, 3. 11. 1847, str. 176, L. P. Spomini na Gorenjsko.

33 Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike*, 3, str. 297–298.

34 Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike*, 3; B. Šuštar, V nedeljo v šolo, str. 124–125.

35 *Kmetijske in rokodelske novice*, 3, št. 12, 19. 3. 1845, str. 47, Musi, P., V mladosti je treba skerbeti, kako si svoje dni pošteno kruh služiti (Učitelj nedeljskim učencem).

vajenci morali obiskovati šolski pouk do 15. leta, a povsod ni bilo tako. Na splošno naj bi na podeželju bolj upoštevali kmetijstvo, v mestih pa obrt s poukom računstva, spisja in risanja. Za to je bilo na voljo nekaj slovenskih učbenikov mdr. tudi delo Petra Aleša Zaveden kmet ali najpotrebniši nauki kmetijstva za nedeljske šole po deželi (Trst 1856) in Bleiweisove Bukve za kmeta (Ljubljana 1844).³⁶ Posebej so Novice kar številne učbenike za začetne šole na Primorskem predstavile poleti 1850.³⁷

Ponekod so nedeljske ponavljalne šole delovale v dveh oddelkih: eden je potekal v slovenščini za začetnike, v drugega pa so uvrstili prave ponavljalce, ki so imeli dvojezični, izjemoma pa nemški pouk.³⁸ Na slab šolski obisk tudi nedeljskih ponavljalnih šol je zaradi revščine vplivalo tudi prezgodnje vključevanje otrok v kmečko delo. In otrok v starosti 12 do 15 let ni bilo lahko ob nedeljah napraviti za šolarje. V šolskem letu 1864/65 so imeli na Slovenskem 553 ponavljalnih šol, torej so bile pri nekaj več kot treh četrtinah tedaj delujočih šol. Po izračunih dr. V. Schmidta je ponavljalne šole obiskovalo manj kot 46 odstotkov šoloobveznih otrok, a med njimi so bili tudi mlajši od 12 let, ki jim je bila nedeljska ponavljalna šola kar začetna šola.³⁹

Ponavljalna nedeljska šola, učna ura iz 1865

Predhodni pogled v razvoj ponavljalne nedeljske šole je predstavljen z namenom boljšega poznavanja učne ure Ponavljalna nedeljska šola iz leta 1865. Ta je v ponudbi muzeja od leta 2009 in na osnovi Slomškovega popularnega učbenika Blaže in Nežica v nedeljski šoli v muzeju predstavlja pouk v podeželski šoli tik pred spremembami in modernizacijo osnovnega šolstva, do katerega je prišlo po letu 1870. Zasnova učne ure omogoča obisk tudi začetnim razredom osnovne šole. Izbira učnega gradiva s pomočjo Šolskega prijatelja, časopisa za šolo in dom (1853, 1854) in Slomškovega šolskega priročnika (učbenik Blaže in Nežica v nedeljski šoli, izdaja iz 1857) obsega obdobje drugega avstrijskega osnovnošolskega šolskega zakona 1805 in konkordata 1855. Tedaj so poleg rednih šol delovale še nedeljske šole, zamišljene kot ponavljalne šole, a s prizadevnostjo slovenskih duhovnikov so bile dejansko marsikje slovenske začetne šole. V svojem učbeniškem priročniku za učitelje Blaže in Nežica v nedeljski šoli, namenjenem prav za takšne šole, predstavlja šolski nadzornik Slomšek (1800–1862), pozneje škof v Mariboru), v tedaj priljubljeni obliki nekoliko romansirane pripovedi mladeniča Blažeta in mladenke Nežice življenje in šolo na slovenskem podeželju. Za tedanje

36 Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike*, 3, str. 336.

37 *Kmetijske in rokodelske novice*, 8, št. 30, 24. 7. 1850, str. 127–128, Odkritoserčne vošila zastran šolskih bukev v začetnih šolah po Slovenskim.

38 Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike*, 3, str. 337–338.

39 Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike*, 3, str. 426–427.

Ponovimo! Nedeljska šola (SŠM, fototeka, foto: Urška Boljkovac).

učbenike zelo obsežna knjiga je bila z bogastvom tem (od slovenskega in nemškega pisanja, praktičnega meroslovja, zdravstva do vremena) in vzgojnih napotkov (tudi o oliki) obsežen šolski priročnik in uporaben enciklopedični priročnik za kmeta. Podoba učenca in učenke v učbeniku kaže na nekoliko idealizirano sliko učencev in pouka v osnovnem šolstvu pod cerkveno upravo, a s pomočjo zgodbe brata in sestre metodološko zanimivo podaja vsebine 52 nedelj takšnega pouka. Zgodba je bila blizu razmeram domačega podeželskega okolja in tako šolarjem tudi v spodbudo.⁴⁰ Danes k nedeljski šoli v muzej vabijo informacije o muzejskih učnih urah⁴¹ ter statični⁴² in aktivni spletne zapisi muzeja,⁴³ prav tako pa tudi drugi na spletu dostopni dokumenti.⁴⁴

40 Slomšek, *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, Celovec, 1857 (reprint 2006); Šuštar, Can "Blaže and Nežica", str. 8–10.

41 Nedeljska šola, v: *Pedagoški programi v letu 2020/21*, Ljubljana: SŠM 2020, str. 10; Dostopno tudi na spletu: http://www.ssolski-muzej.si/files/events/4082-brosurapedagogskiprogramizoz0_21eb72dpi.pdf (pridobljeno: 19. 11. 2020).

42 Nedeljska šola, <https://museu.ms/activity/details/21/nedeljska-sola-branja-pisanja-racunanja-in-petja-ucna-ura-iz-leta-1865>; <http://www.ssolski-muzej.si/slo/aboutmuseum.php?page=27> (pridobljeno: 19. 11. 2020).

43 Učna ura Nedeljska šola, <https://www.youtube.com/watch?v=YKpPpsrFCxU> (pridobljeno: 19. 11. 2020).

44 Dan Kardum Šibila, *Nedeljska šola*, 2014, <https://prezi.com/oorphb5zd6ld/nedeljske-sole/> (pridobljeno: 20. 11. 2020).

To šolstvo se je na slovenskem podežlju razvijalo glede na ekonomske možnosti okolja in razumevanje šolstva kot napredka: bilo je slovensko, a tudi nemško, hkrati pa katoliško – vseskozi del cerkvenih versko-vzgojnih prizadevanj. Takšne so bile tudi zahteve veljavne državne šolske zakonodaje, to pa je od 1855 še poudarjal konkordat – državno-cerkvena pogodba. A takšni cerkveni in državni odnosi do osnovnega šolstva so se po letu 1868 v preoblikovani Avstro-Ogrski začenjali spreminjati in šola je postala tudi v slovenskih deželah po 1870 toliko drugačna, da so jo nasprotniki – povsem neupravičeno – razglašali kar za brezversko. Učiteljski list, ki se je zavzemal za boljši položaj šole in učiteljstva, je takšnim pomislekom ugovarjal, saj je bilo med učiteljstvom še kar nekaj vneme tudi za versko vzgojo.⁴⁵ Drugačni šoli so sledili tudi novi učbeniki, kjer je bilo manj verskih tem, več vsebinsko takšnih, ki so sledile bogatejšim predmetnikom.

Za sklep

Začetkom razmislekov o historičnih učnih urah sta slovenski zavzetosti botrovala nemški in angleški zgled, kar je spodbudilo realizacijo zamisli šole nekdanjih dni v sodelovanju pri spremljevalni prireditvi ob razstavnem projektu Mestnega muzeja o županu Hribarju leta 1998. Oblikovanje učnih ur za tri večja obdobja slovenskega šolstva, ki so jih še doživljale tedanje generacije (Avstro-Ogrsko, kraljevino – prvo Jugoslavijo in republiko – drugo Jugoslavijo po letu 1945) je pomenilo ponudbo žive ure šolske zgodovine, ki je bila avtentična, zvesta vsebinam, ki so prevladoval v svojem času. Vsaka šola je bila ideološka in tudi naše predstavitve se že z opremo razreda ne morejo izogniti temu. Pa se tudi ni treba. V bistvu obiskovalce bolj pritegne zgodba šole nekoč z bolj strogimi vzgojnimi pravili in disciplino kot prav določena vsebina učne ure. V pedagoški dejavnosti muzeja so se razvile številne učne ure z različnimi temami iz šolstva v (davni) preteklosti in morda je zdaj vendarle že pravi čas, da se v muzeju soočimo tudi s šolo, ki smo jo obiskovali vsi rojeni med 1938 in 1983. K razmisleku o predstavitvi šolstva z muzejsko učno uro pa nas spodbuja že obsežno tridesetletno obdobje samostojne Republike Slovenije, ki je od leta 2004 del Evropske zveze.

Ponavljalna nedeljska šola iz leta 1865 je zanimiv prispevek muzeja k razumevanju razvoja slovenskega šolstva v času drugega avstrijskega osnovnošolskega zakona, ki ga zaznamujeta cerkveni vpliv na osnovno šolo in Anton Martin Slomšek s svojim pedagoškim delom, tudi z učbenikom Blaže in Nežica v nedeljski šoli. Posebej pomembna je tudi primernost te muzejske učne ure za prvo triado devetletke, ki omogoča mlajšim učencem doživeti šolo nekoč.

45 Gregorec, L., *Stara in nova šola*, Gradec 1871; *Učiteljski tovariš* 1871, str. 238–239, Stara in nova šola.

Našo narodno in kulturno identiteto so skozi čas oblikovale pestre zgodovinske izkušnje, naklonjenost ali sprejemanje/odklanjanje različnih kulturnih, političnih in (ne)verskih usmeritev ter vsa tragika večplastne medvojne razdeljenosti in razklanosti iz časa po 1945. Nič se ne sme zamolčati, vse je treba predstaviti, kritično oceniti, glede na demokratične in občečloveške vrednote, in tako graditi možnosti za iskanje sožitja ... Prav je, da se lahko v muzeju izobraževanja vsakdo počuti domačega s svojimi spomini na šolanje, ob tem pa spoznava tudi ozadja, druge in drugačne izkušnje in tisti minuli čas vidi tudi z druge perspektive ter spremlja še analizo kulturnega ozadja in političnih, gospodarskih okvirov ter vplivov pedagoških idej. In ob tem naj obiskovalec še bogati s spoznanji tudi svojo vzgojo za demokratičnost, toleranco, za razumevanje drugega in drugačnega. Brez lakiranja in prikrojevanja, a tudi brez omalovaževanja, v predstavitvah različnih pogledov na vzgojo, na vrednotenje pedagoških idej, družbeni razvoj in posamezne dogodke.

Viri in literatura

Časopisni viri

Kmetijske in rokodelske novice, 1844–1850

Učiteljski tovariš, 11, št. 15, 1. avgusta 1871 - dLIB.si.

Spletni viri:

Kardum Šibila, Dan, Nedeljska šola, 2014,

<https://prezi.com/oorphb5zd6ld/nedeljske-sole/> (pridobljeno: 19. 11. 2020).

Landschulmuseum Göldeniz,

<http://landschulmuseum.de/> (pridobljeno: 20. 11. 2020).

Landschulmuseum Göldeniz: Schulstunde um 1900, Schönschreiben,

http://landschulmuseum.de/?page_id=90 (pridobljeno: 20. 11. 2020).

Museum of Wigan Life,

<https://www.wigan.gov.uk/Resident/Museums-archives/Museum-of-Wigan-Life/Schools.aspx> (pridobljeno: 20. 11. 2020).

OŠ Brihtna glava, Radovica, <https://brihtna-glava.si/> (pridobljeno: 19. 11. 2020).

Pokrajinski muzej Koper,

https://www.burger.si/MuzejiInGalerije/PokrajinskiMuzejKoper/OddelekNovejseZgodovine/KM_NovejsaZgodovina_b7.html (pridobljeno: 19. 11. 2020).

Učna ura Nedeljska šola,

<https://www.youtube.com/watch?v=YKpPpsrFCxU> (pridobljeno: 19. 11. 2020).

Zavod za kulturo Slovenska Bistrica,

http://www.zavod-ksb.si/?page_id=499 (pridobljeno: 19. 11. 2020).

Wigan Pier,

<https://canalrivertrust.org.uk/places-to-visit/wigan-pier> (pridobljeno: 20. 11. 2020).

Literatura

- Marjetka Balkovec Debevec, Vid Lenard, *Učna ura naših babic in dedkov – iz leta 1953: »Mi, pionirji!«*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2005.
- Jože Ciperle, 6. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsko-zgodovinskih zbirk: Rostock, od 27. do 30. julija 1995, *Šolska kronika* 28, 1995, str. 262–265.
- Jože Ciperle, Andrej Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja I.* katalog stalne razstave, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1988.
- Teja Čeč, Hana Čosić, Nedeljske ponavljalne šole – prve inštitucije za izobraževanje odraslih na Slovenskem, *Šolska kronika* 29 (53) 2020, št. 1–2, str. 7–15.
- Aleš Gabrič, Cenzura gledališkega repertoarja v prvi in drugi Jugoslaviji. V: *Cenzurirano. Zgodovina cenzure na Slovenskem od 19. stoletja do danes*, ur. M. Režek, Ljubljana: Nova revija 2010, str. 171.
- Lavoslav Gregorec, *Stara in nova šola*, Gradec 1871.
- Taja Gubenšek, Kako sem postala »Gospodična učiteljica«, *Šolska kronika* 10 (34), 2001, št. 2, str. 353–356.
- Tatjana Hojan, Izobraževanje odraslih 1774–1918. V: *Nastanek in razvoj izobraževanja odraslih*, ur. Jurij Jug, Kranj 1994.
- "Homo sum ---": Ivan Hribar in njegova Ljubljana. Zbornik ob razstavi Mestnega muzeja Ljubljana (ur. Taja Čepič, Janja Rebolj) Ljubljana: Mestni muzej, 1997.
- Peter Musi, V mladosti je treba skerbeti, kako si svoje dni pošteno kruh služiti. (Učitelj nedeljskim učencam), *Kmetijske in rokodelske novice*, 3, št. 12, 19. 3. 1845, str. 47.
- Pedagoški pogledi na Antona Martina Slomška: zbornik ob razstavi* (ur. B. Šuštar) Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1999.
- Pedagoški programi v letu 2020/21* (ur. M. Balkovec Debevec et al.), Ljubljana: SŠM 2020; dostopno tudi: https://www.ssolski-muzej.si/files/events/4082-brosurapedagogskiprogramiz2020_21eb72dpi.pdf
- Vlado Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike*, 3, 1848–1870, Ljubljana: Delavska enotnost, 1988²
- Saša Serše, Izobraževanje odraslih: obrtno šolstvo na Kranjskem pred letom 1918. *Nastanek in razvoj izobraževanja odraslih*, ur. Jurij Jug, Kranj 1994.
- Anton Slomšek, *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, Celovec, 1857 (reprint Celje 2006).
- Spomini na šolo: šolski dnevi in kar me spominja nanje* (ur. B. Šuštar), Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1997.
- Stara in nova šola, *Učiteljski tovariš* 11, št. 5, 1. 8. 1871, str. 238–239.
- Branko Šuštar, Trije muzejski spomini na poletje 1995 v Nemčiji: VI. mednarodni simpozij šolskih muzejev v Rostocku, agrarnozgodovinski muzej Alt Schwerin in razstava 1000 let Mecklenburškega v Güstrowu, *Argo*, 38, 1995, str. 69–70.
- Branko Šuštar, Ob pogledih na Slomškovo pedagoško dejavnost, v: *Pedagoški pogledi na Antona Martina Slomška: zbornik ob razstavi*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1999, str. 7–12.
- Branko Šuštar, V nedeljo v šolo, 27. 9. 1816, *Slovenska kronika* 19. stoletja, 1800–

- 1860, ur. Janez Cvirn, Ljubljana: Nova revija 2005, str. 124–125.
- Branko Šuštar, Od ideološkega šolstva do preseganja enoumja muzejskih razstav. Identiteta muzeja, pluralizem in poštenost pri muzejskih predstavitev zgodovine šolstva, *Zborovanje Slovenskega muzejskega društva* (ur. Darko Knez), Jesenice, Kranjska Gora, 2011, str. 21–26.
- Branko Šuštar, Can "Blaže and Nežica" be images of elementary school pupils in Slovenian lands in the 19th century? V: *Being a student in the Habsburg monarchy: international conference: programme & book of abstracts*. Zagreb: Croatian Institute of History, 2017, str. 8–10.
- Valentina Tominec, Anton Arko, Natalija Žižić, Marjan Javoršek: Učna ura naših babic in dedkov iz leta 1865. Ponavljalna nedeljska šola. Učni list, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2009.

Povzetek

Začetki ideje muzejskih učnih ur segajo v leto 1995, ko se je s sodelovanjem kustosov dveh muzejev v Ljubljani in njunih srečanj s podobnimi tujimi izkušnjami (Wigan Pier Experience, UK; Schulmuseum Göldeniz, Germany). Ideja se je zatem realizirala ob razstavi Mestnega muzeja Ljubljana o županu Ivanu Hribarju (*Homo sum...* 1997) in širšem medmuzejskem sodelovanju. Uspešna učna ura »Cesarska pesem« iz obdobja Avstro-Ogrske je po koncu razstave v letu 1999 zaživela v Slovenskem šolskem muzeju. Tako je pričel muzej s historičnimi učnimi urami, postopoma pripravljenimi za glavna časovna obdobja razvoja slovenskega šolstva v zaporedju treh državah. Podobno je tudi razstavna dejavnost muzeja obsegala vsa obdobja, ki so tedaj še manjkale na stalni razstavi za čas po 1848. Tudi delovanja škofa in pedagoga Antona Martina Slomška 1800–1862 (razstava *Pedagoški pogledi na A. M. Slomška*, 1999), ki je sicer veljal za bolj zamolčevanega in kakšna od njegovih misli za cenzurirano, je v muzeju izobraževanja doživelo razstavno predstavitev že jeseni 1999. To sicer ni bilo ravno med poudarki tedaj prevladujoče šolske politike. A muzej je na splošno imel ustvarjalno svobodo tudi glede kakšnih do tedaj bolj spregledanih tem.

Pri učnih urah je muzej nadaljeval predstavljanje šolstva v času Kraljevine Jugoslavije 1918–1941 (s prav tako odmevno temo o lepopisu), nato še s temo o domači mački iz obdobja Avstro-Ogrske. Leta 2005 je muzej pripravil historično uro za tretje obdobje - za čas socialistične Jugoslavije po 1945 (Mi, pionirji). Pripravljena je bila v pričakovanju, da je pol stoletja po dogodkih že možno predstaviti šolstvo osvobojeno ideološke tendencioznosti. Umik te historične učne ure maja 2006 je pokazal, da je šolstvo dejansko res politicum (po izjavi avstrijske vladarice Marije Terezije) in da politične opredelitve lahko tudi v sodobnosti vplivajo na muzejsko predstavitev. V bogati vrsti tematskih historičnih učnih ur muzej od takrat v svoji ponudbi nima več učnih ur iz obdobja zadnjih treh četrtin prejšnjega stoletja, pestro in domiselno pa ponuja učne ure iz vseh drugih starejših obdobj pred letom 1941. Med njimi je tudi *Ponavljalna nedeljska šola*, učna ura iz

1865, ki na osnovi Slomškovega popularnega učbenika Blaže in Nežica v nedeljski šoli od 2009 v muzeju predstavlja pouk v podeželski šoli v obdobju drugega avstrijskega osnovnošolskega šolskega zakona 1805 in konkordata 1855, tik pred spremembami in modernizacijo osnovnega šolstva po letu 1870. V učbeniku za nedeljske šole predstavlja šolski nadzornik Slomšek (1800-1862), pozneje škof v Mariboru, v tedaj priljubljeni obliki nekoliko romansirane pripovedi mladeniča Blažeta in mladenko Nežico ter šolstvo na slovenskem podeželju. Nedeljske šole, sicer zamišljene kot ponavljalne šole, so največkrat delovale s prizadevnostjo duhovnikov kot slovenske začetne šole. Zelo obsežen učbenik z nekaj več kot 300 stranmi je bil z bogastvom tem in vzgojnih napotkov tako šolski priročnik kot uporabna kmečka enciklopedija. Podoba učenca in učenke v učbeniku kaže na nekoliko idealizirano sliko učencev in pouka v osnovnem šolstvu pod cerkveno upravo, a zgodbe nudijo metodološko osnovo poučevanju.

Summary

The first sparks of the idea of museum lessons, dilemma and Anton Slomšek's Sunday school

Branko Šuštar

The beginnings of the museum lessons go back to 1995 when, through co-operation between curators from two Ljubljana museums and their encounters with similar experiences abroad (Wigan Pier Experience, UK; Schulmuseum Rostock, Germany), the idea was realised alongside the exhibition staged by the City Museum about mayor Ivan Hribar (*Homo sum...*, 1997) and in the wider co-operation between the two museums. At the end of the exhibition, the successful lesson "The Imperial Song" from the Austria-Hungarian period came to life at the Slovenian School Museum in 1999. This is how the Slovenian School Museum began its historical lessons, gradually created to show the main time periods in the development of Slovenian schooling in three consecutive countries. Similarly, the exhibition activities at the museum included all the periods that were at the time still missing in the permanent exhibition for the period after 1848. The activities of the bishop and pedagogue Anton Martin Slomšek (1800-1862), who was generally not talked about and some of whose ideas were censored, were also the subject of an exhibition (*Pedagogical Views on A. M. Slomšek*) in the autumn of 1999, even though they were not exactly emphasised by the prevailing policies. But in general, the educational museum had creative freedom even with regard to hitherto overlooked themes.

The museum continued with lessons presenting schooling during the time of the Kingdom of Yugoslavia between 1918 and 1941 (with the equally popular theme of handwriting), and then with the theme of "the cat" from the Austria-Hungarian period. In 2005 it created a historical lesson for the third period, i.e.

the period of the socialist Yugoslavia after 1945 (We the Pioneers). The historical lesson was created with the assumption that half a century after the events it should be possible to present school free of the ideological tendencies that marked it. The withdrawal of the lesson in May 2006 showed that school really was *res politicum* (to quote the Austrian Empress Maria Theresa) and that political decisions still influenced museum presentations even in modern times. Since then, in its series of themed historical lessons, the museum avoids the last three quarters of the 20th century, but diversely and imaginatively offers lessons from all the other periods before 1941. Among them is the lesson Sunday Repetition School, based on school in 1865 which, on the basis of Slomšek's popular schoolbook *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, has been presenting since 2009 lessons from rural school during the period of the second Austrian primary school law of 1805 and the 1855 concordat, preceding the changes and modernisation of primary schooling after 1870. In his schoolbook, intended for Sunday schools, the school inspector Slomšek, later a bishop in Maribor, using the then popular slightly novelistic form, presented stories about two young people, Blaže and Nežica, and schooling in the Slovenian countryside. Sunday schools, intended as repetition schools, often functioned through the endeavours of Slovenian priests as the Slovenian first schools. The very extensive schoolbook with just over 300 pages, rich in themes and educational instructions, was both a school manual and a useful encyclopaedia for the rural population. The image of the two pupils presented in the book is a slightly idealised one of pupils and lessons in primary schooling under the Church's administration, but the stories offer a methodological foundation for teaching.

